

LA CONTRADICCIO CAPITALISME/ECOLOGIA

LEONARDO BOFF

Rio, Brasil

La lògica del capital, com a mode de producció i com a cultura, és aquesta: produir acumulació mitjançant l'explotació -de la força del treball de les persones, per la dominació de classes, per la submissió dels pobles i finalment pel pillatge contra la natura.

Una anàlisi fins i tot superficial entre ecologia i capitalisme identifica una contradicció bàsica. On impera la pràctica capitalista s'envia a l'exili o als llimbs la preocupació ecològica. Ecologia i capitalisme es neguen frontalment. No hi ha acord possible. Si, malgrat això, la lògica del capital assumeix el discurs ecològic... o és per obtenir-ne guanys, o per espiritualitzar-lo i així buidar-lo, o simplement per impossibilitar-lo i, per tant, per destruir-lo. El capitalisme no sols vol dominar la natura, sinó arrancar-li-ho tot, depredar la Terra.

Avui, per la unificació de l'espai econòmic mundial als motlles capitalistes, el saqueig sistemàtic del procés industrial contra la natura i contra la humanitat, fa al capitalisme clarament incompatible amb la vida. Es planteja així una bifurcació: o el capitalisme triomfa en ocupar tots els espais com pretén, i llavors acaba amb l'ecologia i posa en risc el sistema-Terra, o triomfa l'ecologia i destrueix el capitalisme, o el sotmet a transformacions i reconversions que no pugui ja ser reconegut com a tal. Aquesta vegada no hi haurà una arca de Noè que ens salvi a alguns i deixi morir els altres. O ens salvem tots o morirem tots.

El capitalisme va produir també una cultura, derivada del seu mode de producció, basat en l'exportació i el pillatge. Sense una cultura capitalista que vehicula les mil raons justificadores de l'ordre del capital, el capitalisme no sobreviurà. La cultura capitalista exalta el valor de l'individu, li garanteix l'apropiació privada de la riquesa, feta pel treball de tots, col·loca en l'eix del seu dinamisme la competència de tots contra tots, intenta maximitzar els guanys amb la mínima inversió possible, procura transformar-ho tot en mercaderia per tenir sempre beneficis, instaura el mercat, avui mundialitzat, com el mecanisme articulador de tots els processos de producció, de competència i de distribució...

Si algú busca solidaritat, respecte a les alteritats, compassió i veneració enfront de la vida i al misteri del

món... que no els busqui en la cultura del capital. George Soros, un dels majors especuladors de les finances mundials i profund coneixedor de la lògica de l'acumulació sense pietat (viu d'això), afirma clarament en el seu llibre *La crisi del Capital* que el capitalisme mundialment integrat amenaça tots els valors socials democràtics, posant en risc el futur de les societats humanes.

Volem mostrar com el capitalisme, en tant que mode de producció i en tant que cultura, inviabilitza l'ecologia tant ambiental com social.

Comencem amb l'ecologia ambiental. Pel que fa a aquest tema, les hipòtesis sobre el futur de la Terra són dramàtiques. Grans analistes confessen que el temps actual s'assembla molt a les èpoques de gran ruptura en el procés d'evolució, èpoques caracteritzades per extincions en massa. Efectivament, la humanitat es troba davant una situació inaudita. Ha de decidir si vol continuar vivint, o si prefereix la seva pròpia autodestrucció. Per primera vegada en el procés conegut com hominització, l'ésser humà s'ha donat a si mateix els instruments de la seva pròpia destrucció. Es va crear el principi d'autodestrucció que té en el principi de responsabilitat i de cura la seva contrapartida. D'ara en endavant l'existència de la biosfera estarà a mercè de la decisió humana. Per continuar vivint l'ésser humà haurà de voler-ho positivament.

Els indicadors són alarmants. Deixen poc marge de temps per als canvis necessaris. Estimacions optimistes estableixen la data límit de l'any 2030-2034. A partir d'aquí, si no es prenen mesures urgents i eficaces, la sostenibilitat del sistema-Terra, ja no estarà garantida.

Entre altres, els nusos problemàtics creats per l'ordre del capital, que han de ser deslligats són tres: el nus de l'esgotament dels recursos, el de la sostenibilitat de la Terra i el de la injustícia social mundial.

1. El nus de l'extinció dels recursos naturals.

Cada dia desapareixen per sempre 10 espècies d'éssers vius. Des de l'època de la desaparició dels dinosaures, 65 milions d'anys endarrere, mai s'ha vist un extermini tan ràpid. Amb aquests éssers vius també desapareix per sempre una biblioteca de coneixements que la natura sàviament havia acumulat.

A partir de 1972 la desertificació en el món va créixer tant com la grandària de totes les terres conreades de Xina i de Nigèria juntes. Es van perdre prop de 480 milions de tones de sòl fèrtil, una superfície equivalent a les terres conreadores d'Índia i França juntes. El 65% de les terres que un dia van ser conreables, avui ja no ho són. La meitat de les selves existents en el món el 1950 han estat tombades. Només en els últims 30 anys han estat enderrocats 600 mil km² de selva amazònica brasilera, l'equivalent a l'Alemanya unida, o a dos cops el Zaire.

Les immenses reserves naturals d'aigua, formades al llarg de milions i milions d'anys, en aquest segle passat han estat sistemàticament bombades i estan a punt d'exhaurir-se. L'aigua potable ja és un dels recursos naturals més escassos, perquè només el 0'7% de tota l'aigua dolça és accessible a l'ús humà. Hi haurà guerres per les fonts d'aigua potable.

Després d'aquest procés de pillatge, s'oculta una imatge reduccionista de la Terra. És vista només com un magatzem mort de recursos a explotar. No és respectada en la seva alteritat i autonomia ni se li reconeix cap sacralitat. Molt menys encara és estimada com un superorganisme viu, la Gran Mare dels antics, la Paixà Mama dels nostres indígenes i la Gaia dels cosmòlegs.

2. El nus de la sostenibilitat de la Terra.

Quanta agressió aguantarà la Terra sense desestructurar-se? Les 60 mil armes nuclears construïdes, si explotessin podrien causar un hivern nuclear. Les fines partícules del fum dels grans incendis produïts, junt amb els elements radioactius injectats a l'atmosfera, enfosquirien i refredarien la Terra de forma més intensa que en les eres glacials del plistocè. Hi hauria un col·lapse de la humanitat i de tot el sistema de vida, conseqüències perverses sempre descuidades per les potències militaristes.

Una altra amenaça important és representada per l'escalfament creixent de la Terra. L'anomenat efecte hivernacle. La crema de petroli, de carbó i de les selves, allibera el diòxid de carboni que escalfa l'atmosfera. En l'últim segle la temperatura de la terra ha augmentat entre 0'3 i 0'6 °C. Per als pròxims 100 anys es calcula un augment d'entre 1'5 a 5'5 °C. Aquests canvis provocaran desastres descomunals, com sequeres i desglaços dels casquets polars. Les inundacions de les costes marítimes, on viu el 60% de la població mundial, causarien milions de víctimes.

Quina capacitat té la terra enfront de tantes agressions produïdes primordialment pel mode de producció capitalista? Es tem que l'efecte acumulatiu de

les agressions arribi a un punt crític tal que trenqui l'equilibri físicoquímico-biològic de la Terra.

3. El nus de la injustícia social mundial.

Passem a l'ecologia social: Quanta injustícia i violència aguanta l'esperit humà? És injust i despietat que, en l'actual ordre del capital mundialitzat, el 20% de la humanitat tingui el 83% dels mitjans de vida (el 1970 era el 70%) i el 20% més pobre ha d'acontentar-se amb només l'1,4% (el 1960 era 2,3%) dels recursos. Aquest cataclisme social no és innocent ni natural. És el resultat directe d'un tipus de desenvolupament que no mesura les conseqüències sobre la natura i sobre les relacions socials. Per això constitueix una trampa del sistema capitalista l'anomenat *desenvolupament sostenible*, que evidencia una contradicció en el seu mateix nom.

La categoria *desenvolupament* està agafada de l'àrea de l'economia capitalista. El desenvolupament capitalista (hauríem de dir el creixement) és profundament desigual: crea acumulació apropiada per a uns quants a costa de l'explotació i del perjudici de les grans majories. Aquest creixement pretén ser linial i sempre creixent.

La categoria *sostenibilitat* prové d'un altre àmbit: de la biologia i l'ecologia. Significa capacitat que té un ecosistema per incloure-ho tot, de mantenir un equilibri dinàmic que permeti la subsistència de la major biodiversitat possible, sense explotar ni excloure.

Com es veu, sostenibilitat i desenvolupament capitalista es neguen mútuament; no combinen els interessos de la producció humana amb els interessos de la conservació ecològica; al contrari, es neguen i destrueixen. El que es necessita és una societat sostenible que es doni a si mateixa un desenvolupament que satisfaci les necessitats de tots i de l'entorn biòtic. Que el planeta sigui sostenible i pugui mantenir el seu equilibri dinàmic, refer les seves pèrdues i mantenir-se obert a ulteriors formes de desenvolupament.

A més d'haver estat, en el passat, suïcides, homicides i etnocides, ara comencem a ser ecocides. El capitalisme ens portarà a ser, aviat, també geocides?

Però una esperança ens acompanya: en la seva història, la Terra ha passat per prop de 15 grans exterminis. Sempre se n'ha sortit amb més energia i biodiversitat. Ara no serà diferent. Superarem la malaltia del capitalisme amb la solidaritat, la cooperació i les interdependències assumides, perquè elles garanteixen el futur de la Terra. I garantiran també el nostre futur.